

Croatica XXI (1990) — 33 Zagreb

Izvorni znanstveni članak

Milivoj Solar

PRILOG RASPRAVI

UDK 886.2 — Frangeš

Prisjetivši se jednoga naputka o »unutarnjoj logici« teksta te o stilu, naputka što mu ga je Frangeš nekoć dao kao mladu znanstveniku, autor ocjenjuje Frangešove poglavito književnopovijesne tekstove kao spoj erudicije i »umijeća«.

Gospođe i gospodo,
Dozvolite mi da kažem nekoliko riječi o karakteristikama i o vrijednosti opusa profesora Frangeša, onako kako bih to mogao ocrtati s aspekta moje uže struke, da tako kažem, s aspekta metodologije proučavanja književnosti. Ne zamjerite mi pri tome što ću — kao đak profesora Frangeša — otpočeti nekom vrstom prisjećanja. Kada sam, naime, neposredno nakon završetka studija donio profesoru Frangešu, kao svom mentoru na postdiplomskom studiju, neki svoj kratki člančić, on mi je, pročitavši ga, rekao otprilike ovako: »Kolega, slažem se s vama u svim tezama koje ste napisali, no — znate — nije stvar samo u tezama, u zaključcima i činjenicama koje ste navodili, nego i u tome kako ste to napisali. Svaka obrada nekog predmeta na našem području ima naime vlastitu unutarnju logiku i samog oblika, i ta logika mora doći do izražaja i u razradi, i u izboru onoga što ćete reći, i u izravnom načinu pisanja, u stilu, kao i u samom sadržaju. Ako želite dobro pisati, vi morate i time ovladati.«

Ne prisjećam se toga ovdje samo zato da bih mnoge od vas podsjetio da smo bili profesorovi đaci, nego i zato što mi se čini da ta njegova kratka usmena kritika mojeg članka — koju pamtim, eto, i danas — sadrži i nešto od onog što nije nevažno za razumijevanje opusa i samog profesora Frangeša. On je, naime, reći ću odmah, upravo »time ovladao«, pa mi se zato i čini da je njegov opus, baš s tog stajališta gledano, cjelovit i na svoj način metodološki jedinstven. Profesor Frangeš — mi to svi znamo i ovdje su kolege već o tome dosta govorili — pisao je i književnokritičke i književnoteorijske i književnopovijesne rasprave, da upotrijebim samo takvo grubo razvrstavanje, ali meni se čini da je on ne samo prvenstveno, nego i u nekom smislu »unutarnje logike«, zapravo uvijek u biti povjesničar književnosti. I to, reći ću odmah, po mojem mišljenju jedan od najboljih povjesničara književnosti što smo ih ikada imali.

Pokušat ću kratko obrazložiti takvu karakterizaciju profesoro-va opusa i takvu ocjenu. Za to mi je potrebno da vas najprije upozorim na onu osobinu povijesti književnosti koja je po mojem mišljenju i čini osobenom književnoznanstvenom disciplinom i osobenom književnom, ili, ako hoćete: književnoznanstvenom vrstom. Povijest književnosti, naime, uvijek je u određenom smislu dvostruko kodirana. Ona je s jedne strane uvijek određena nekim povijesnim i, dakako, književnim činjenicama, određena je izborom podataka koji su manje ili više znanstveno provjereni, a upravo izbor tih provjerljivih činjenica čini onaj kôd koji nam omogućuje da razumijemo o čemu se tu zapravo radi, što to zapravo jest, i kako se to odnosi prema drugim nizovima činjenica, prema društvenim, znanstvenim, političkim ili »čisto estetskim« pojavama. S druge strane, međutim, povijest književnosti pretpostavlja i od-

ređeni kontinuitet — ili diskontinuitet koji je samo slučaj prekinutog kontinuiteta — pretpostavlja i nešto poput priče koja osmišljava činjeničnu građu samim tim što određuje neki početak i kraj, neke uspone, stagnacije i padove, što pretpostavlja složeni sustav vrijednosnih sudova na temelju kojih se, opet, zaključuje i da se povijest sama upravo tako zbivala, i da se ona sama upravo tako zatim piše. Nešto pojednostavnjeno rečeno, kôd činjenica i kôd vrijednosti ne mogu se pri tome u povijesti književnosti sami po sebi uskladiti; među njima uvijek postoji i neka napetost, neko neslaganje dvaju različitih načela osmišljavanja, a baš to i daje povijesti književnosti stanovit čar nečega što se čini da je između umjetnosti i znanosti.

Tome objašnjenju moram dodati i ovo: visoko cijenim i kada znanost u povijesti književnosti daleko prevlada tzv. umjetničku komponentu, ali tada se radi više o nečemu što bih radije nazvao »građom za povijest književnosti«. Također mogu prihvatiti i da drugi činilac daleko prevlada, pa imamo nešto poput priče o književnosti, a ta priča, opet, može biti manje ili više dobro ispričovijedana, a može i prijeći u svojevrstan mit o književnosti, odnosno mit o povijesnom razvoju književnosti. I jedno i drugo ima opravdanje, oboje mogu razumjeti, pa ipak vrhunsko je za mene dostignuće ako povijest književnosti uspijeva osmisliti upravo znanstveno dokazivu građu na takav način da uspostavi kontinuitet i logiku razvoja, a da pri tome ne prijeđe u spekulativnu ili u mitsku konstrukciju. To je ona logika koja vodi zaključivanje i koja je tada vidljiva i u malim segmentima, kao što su, recimo, monografije o pojedinim djelima i autorima, i u većim sintezama, kao što su povijesti pojedinih epoha ili čak cjelokupne nacionalne književnosti, sve do pokušaja da se zahvati i razvoj čitavih kulturnih krugova.

Profesor Frangeš, prema mojem sudu, uspio je to postići, uspio je uskladiti smisao cjeline sa smislom za detalje, pa zato i njegove stilске analize nisu samo minuciozne znanstvene analize jednog aspekta i kvalitete književnog iskaza, nego uvijek istovremeno i proizlaze iz nekih širih, mislim u biti književnopovijesnih uvida, a ujedno takve uvide i otvaraju, jer se uvijek upravljaju nekom vizijom cjeline. S druge strane gledano, profesor Frangeš piše i sinteze koje nisu upravljane samo »pričom« koju želi ispričati o povijesti hrvatske književnosti, nego su uvjetovane i širokim poznavanjem činjenične građe, i to građe koja se može uspješno služiti usporedbama s nekim velikim svjetskim književnostima, odnosno one su uvjetovane onim što u nešto užem smislu shvaćena znanost sa svoje strane može »ponuditi« povijesti književnosti kao svojevrstnoj sintetičkoj književnoznanstvenoj vrsti.

Naravno, ne poznajem do te mjere iscrpno povijest hrvatske književnosti da bih mogao dublje i detaljnije ulaziti u ocjenu izbora, u ocjenu pojedinih karakterizacija i u ocjenu, recimo, nekih

problema uže periodizacije, strogo književnopovijesnih radova profesora Frangeša, recimo prije svega njegove *Povijesti hrvatske književnosti*. No, upravo iz mojeg shvaćanja prirode povijesti književnosti proizlazi da čitav niz znanstvenih podataka, zaključaka i hipoteza naprosto mora biti stalno upotpunjavan, da o tome naprosto nema konačne istine, kako to već u znanosti biva, a da o sintetičkim uvidima, i o projekciji smislenog razvoja odnosno kontinuiteta, prvenstveno valja suditi prema obuhvatnom načelu logike koja se razabire u oblikovanju cjeline, što je upravo i bitno za oblikovanje povijesti književnosti. A u tome, u tome što je prema mojem mišljenju bitno za oblikovanje povijesti književnosti, meni se čini da su književnopovijesni radovi profesora Frangeša na samom vrhuncu naše znanosti o književnosti.

Reći ću to i ovako: ako je povijest književnosti uvijek dvostruko kodirana, svi radovi profesora Frangeša mogu se, pa čak mislim da bi ih i valjalo, tako čitati. Oni uvijek imaju i dimenziju oblika koji je u funkciji sadržaja; oni govore uvijek i nešto više no što je samo iznošenje činjenica i strogo znanstveno zaključivanje. Time ne želim jedino reći da su radovi profesora Frangeša i literarno, odnosno umjetnički vrijedni, pa da znače nešto i kao književna djela. Dakako, oni mogu značiti i to, pa jedan njihov dio svakako ima i umjetničku vrijednost u užem smislu, ali ovdje mislim naglasiti kako nije presudno govoriti o povijesti književnosti kao o nečemu o čemu se može suditi prema umjetničkim i prema znanstvenim kvalitetama, koje se zatim uzimaju kao nešto što se može kombinirati pa i suprotstaviti, nego da je presudan smisao koji proizlazi iz takve metode kakva dva kôda razumijevanja uspijeva istovremeno na odgovarajući način koristiti. Tako ih koristiti, to je svakako s jedne strane stvar emudicije, ali to je s druge strane i stvar onoga što se obično naziva »talentom«, a što bi možda bilo ovdje najbolje nazvati »umijeće«. A upravo vrhunsko umijeće ono je što čini vrhunskog povjesničara književnosti, kakav je po mom mišljenju profesor Frangeš.